

NOTĂ ASUPRA EDIȚIEI

În ediția de față a BIBLIEI de la 1688 se urmărește redarea textului într-o formă cât mai apropiată de ceea ce se presupune că era româna veche în epoca respectivă. Observațiile atente asupra ediției *princeps* și asupra celor două manuscrise, 45 și 4389, au determinat colectivul de editori să ajungă la următoarele principii de transcriere a slovelor chirilice susceptibile de interpretări:

a) *ъ* final postconsonantic a fost transcris prin *-u*, dar neexistând nici un indiciu sigur de echivalență fonetică a lui cu *ъ* (ierul mic) final, acesta din urmă nu a fost notat.

b) *ъ* final după vocală, întâlnit destul de rar în cele trei texte, a fost transcris de asemenea prin *-u*: *АѢСАЦѢ* (de sațiu).

c) *ю* final, notat cu remarcabilă consecvență în formele de perfect simplu, pers. I sg. (*МЪСКЛАЮ* = mă sculaiu), în derivatele cu sufixul *-tor* (*ЖУДЕКТОРЮ* = judecătoriu) și în finalul unor substantive terminate în consoană (*ЧЕРЮ* = ceriu) sau în vocală (*ГРАЮ* = graiu), a fost transcris prin *-iu*.

d) *ѣ* în poziție *e* (*ЧѢРЕ* = cêre) și în poziție *i* (*ЕГІПТѢИИ* = eghiptênii) a fost transcris prin *ê*, în restul cazurilor el fiind transcris, ca de obicei, prin *-ea*. Tot prin *ê* a fost transcris uneori și *я* (*МЪЯРЕ* = muiere), datorită frecvențelor alternante cu *я*; în restul cazurilor, *я* a fost transcris prin *ia* (*ТЪЯТ* = tăiat, *ДЕСЪЯТ* = despuiat) sau *ea* (*НЪЯМ* = neam, *НЕ-АМ*, *ДИМЪНЪЯЦА* = dimineața) (pentru detalii, vezi *Studiul lingvistic*, p. 49 – 51).

e) *ѧ* în poziție *-e*, *-i* (*ЖЪНГЪРЕ*, *ВЪТРИАЕЛЕ*) a fost transcris tot prin *ê* (junghêre, vêtrilele). În celelalte cazuri, *ѧ* a fost redat prin diftongii *ea* și *ia*. În unele cuvinte de origine slavă, cu *ѧ* în etimon, slova a fost transcrisă prin *ea*, *ia* chiar dacă în silaba următoare erau *e*, *i* (*НЕПЪЯТИНЪЯ* = nepriiatinul, *БОЯРИИ* = boiarii). În poziție finală, *ѧ* a fost transcris în câteva cazuri prin *-ă*, din considerente de morfologie istorică (*АПРОИЪ* = apropiă, *ЖЪНГЪ* = junghiă).

f) Deși valoarea dominantă a lui *ѧ* este aceea de *ă*, iar a lui *ѧ*, aceea de *i*, numeroasele cazuri de alternanță grafică au impus transcrierea lor potrivit pronunției actuale (*МЪНТЪИ/МЪНТЪИ* = mîntui; *ГЪРЪ* = gîrlă; *КЪРЪЖИЛЕ* = cărăgile etc.), inclusiv cele dialectale (*МЪНЪ* = mînic, *ПЪНЪ* = păine, *ПЪНЪ* = pănă, *РЪДИКА* = rădica, *РЪНИКЪИ* = rănichii).

g) Frecvența alternată a consoanelor *-ș/-și*, *-ț/-ți* (*СОРЦ* / *СОРЦИ* = sorț/sorți, *ГРЪЦ* / *ГРЪЦИ* = grăiț/grăiți, *СКОСЕУ*/ *СКОСЕИ* = scoseș/scoseși), se reflectă ca atare în textul ediției de față.

h) *ч* final suprascris a fost transcris uneori prin *-ce*, în spiritul textului (*НИЧ* = nice, *КЪЧ* = căce).

i) *ѣ* și *ѧ* au fost transcrise prin *i* chiar în cazul cuvintelor străine: *ЕГІПТѢИИ* (eghiptênii), *КЪР* (chîr).

j) În cazurile foarte rare cînd *ѣ* are valoare de *i*, el a fost notat ca *i*: *ПЪНЪ* = împins.

k) Dintre semnele diacritice, singurul cu valoare fonetică, chendima, a fost transcris prin *i*: *МЪИИЛЕ* = mîinile, *АЪ* = lui.

l) Vocalele și consoanele duble au fost redată întocmai (*ЧЕТААТЕ* = cetaate, *СААМЪ* = saamă, *ДРЕИТААТЕ* = dreptaate, *АИИИ* = Anna, *АРАИ* = Arran).

Unele slove chirilice au fost transcrise în conformitate cu normele ortografiei actuale:

1) *ѣ* la început de cuvînt sau de silabă a fost redat fie prin *ie* (*ВА ЕИИ* = va ieși, *КОЕ* = voie, *ПЛОДЕ* = ploaie), fie prin *e* (*ЕА* = el, *ЕРА* = era, *ЕЦИИ* = ești, *МНЕ* = mie, *ЕИ* = ei, *СКРИЕ* = scrie).

2) *ѧ* inițial a fost transcris prin *ia* (*МЪТЕ* = iaste, *СЪ ЯИ* = să ia) dar și prin *ea* (*ПРЕ ѧ* = pre ea); aceeași literă precedată de *ѧ* a fost redată prin *ea* (*ѧЧѧ* = acêea).

3) Potrivit aceluiași norme, *ѧ* final a fost transpus prin *ia* în *ѧЕЦЪ* (aceștia).

4) *ѧ* urmat de *н* a fost transcris *î* sau *in* (*ПЪНЪЦИМЕ* = înălțime, *ПЪНОЦЕ* = înnoiște), iar înaintea labialelor *п* și *б*, *im* (*ПЪРАТ*); urmat de *н*, *ѧ* a fost redat însă și în acest caz prin *î* (*ПЪРАТ* = împărat).

5) Cuvintele compuse au fost ortografiate potrivit normelor actuale (*ВИНЕ КЪЖИТАВОЮ* = binecuvîntăvoiu, *ШИТАДЕЛЕМИИ* = untdelemnul), cu excepția situațiilor în care termenii își păstrau autonomia și, în consecință, aveau o flexiune proprie (*ШИТАДЕЛЕМИИ* = untului de lemn).

6) Regulile ortografice actuale au fost aplicate și în cazul în care slova chirilică a fost transcrisă prin două litere latine (*СЪС* = se-au).

7) Restul semnelor chirilice au fost transcrise potrivit valorilor cunoscute.

La transcrierea textului au fost coborâte în rînd suprascrierile, întregindu-se tacit toate prescurtările marcate prin titlă, cu excepția cuvintelor cu pronunție variabilă, la care întregirea s-a făcut între paranteze unghiulare (< >) potrivit contextului imediat:

Ѡи сѣтѣрѣ = și s<ă> săturară; Ѡи спѣмѣнтѣе = și să s<e> spămînteze etc.; nu a fost întregită în nici un fel vocala finală (i) după consoanele m, ѣ și ѣ din motivele amintite mai sus, chiar dacă în cazul ultimei consoane soluția nu e cea potrivită și pentru ms. 4389. De altfel, numărul prescurtărilor prin contragere este destul de mic în cele trei texte: blgorodnie (blagorodnie), bgloslovi, blgslvi, (blagoslovi), blstema (blestema), ciste (cinste), Dvd (David), dmn (domn), dh (duh), dmnie (domnie), Iil (Israel, Izrail), Dmnzeu — Dmnzău (Dumnezeu — Dumnezău), imprat (împărat), Is Hs (Isus Hristos), Izl (Izrael) imprat (împărat), mlă (milă), mlstiv (milcstiv), mrte (moarte), mrtul (mortul), sfi (sfinți).

Tot în mod tacit au fost corectate și greșelile de tipar (foarte puține, de altfel) din ediția *princeps*: (în loc de Ѡрѣ (greșit), карѣ = cară; în loc de черелѣи = cerelui, черюлѣи = ceriului; în loc de

пестре копсеѣ = pestre copsele, престе копсеѣ = preste coapsele etc.). Alte erori, omisiunile și întregirile de text din părțile deteriorate au fost marcate prin paranteze unghiulare însoțite de note, iar repetițiile și cuvintele de prisos au fost puse între paranteze drepte ([]).

Parantezele și indicațiile copiștilor celor două manuscrise au fost de asemenea marcate prin note, iar în aparatul critic s-au dat toate notele liminare cu variante lexicale și comentarii ale copiștilor, ce au legătură directă cu textul (cu excepția concordanțelor biblice marginale, care nu interesează prezenta ediție). Sfirșitul textului din fiecare coloană facsimilată a ediției *princeps* în această ediție a fost marcat printr-o bară oblică în toate celelalte patru coloane ce însoțesc pe pagini facsimilul.

La editarea celor trei texte, am folosit ortografia și punctuația de azi, notînd, în plus, accentele cuvintelor comune în cazul abaterilor de la normă, iar pe cele ale numelor proprii, ori de cîte ori acestea sînt marcate.

Versetele textelor au fost redactate prin paragrafe distincte, potrivit *Bibliei* moderne, iar neconcordanțele de segmentare și de numerotare au fost marcate prin paranteze drepte ([]).